

Titel: En Falsterboes Betænkninger ved at igiennemlæse de nye udgivne Skrifter af Hr. Torchild Baden og Philopatreias med flere.

Citation: "En Falsterboes Betænkninger ved at igiennemlæse de nye udgivne Skrifter af Hr. Torchild Baden og Philopatreias med flere.", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 6*, Hos J.G. Rothe på Børsen, 1771, s. 1.
Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_006-shoot-workid1_006_015.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 6

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

En Falsterboes Betænkninger ved at igiennemlæse de nye udgivne

Skrifter

af

Hr. Torchild Baden

og

Philopatreias

med flere.

Kiøbenhavn, 1771.

Sælges hos Johan Gottlob Rothe i No. 8 paa Børsen.

2

3

Den der vil skrive som Patriot, bør unægtelig erindre alle de Mangler, og

alle de Byrder der trykker den Deel af Huusholdningen han vil skrive om. I de udkomne Skrifter ere, foruden andre, trende Hoved-Poster forbigaaet, nemlig: Qvæg-Sygdommen at faae ophævet, Extra-Skatten at blive befriet for, og Vandet at ledes af Jorderne; Havde de talt noget herom, havde de kiendt, eller giort sig nogen ret Forestilling om de onde Følger vi baade have havt, og hvoraf vi endnu desto værre daglig trykkes, troer jeg nok, de gode Mænd havde standset noget i endeel af deres hastige, og maaskee ei nok overtænkte Forrestillinger.

1) Extra-Skatten angaaende, da naar eftertænkes, at af et vis Gods paa 18 til 1900 Tønder Hartkorn, er erlagt til denne

4

Tiid mesten 20000 Rdlr, og saaledes af andre Godser i Proportion, at der har været to Skatter mere end sædvanlig aarlig for en Gaardmand, og for en Huusmand dobbelt Huus-Afgift, saa kan vel forestilles, at naar samme Penge havde været i Behold, maatte og Tilstanden være bedre; hvis Tab er nu det, uden Eyerens, som igjen maa mangle udi sine Afgifter og taale en stor Restance; Ligesom og Præsterne udi Offer og Accidenzer; thi de som bekom udi et Høytiids-Offer førend dette Paabud 20 Rdlr. , faaer nu neppe 20 Slettedaler, ja mindre. Hvad maae ikke Eyerne for de mange Fattige paa Godferne aarlig heraf betale, som bestandig og aarlig tager til?

2.) Qvægsygen; da den først var her udi Landet 1700 nogle og 40, bleve de Bønder befriet for Aprilis og Julii Qvartaler, som havde lidt Skade; men uanseet de nu mister Qvæget, nyder de dog ingen Gotgiørelse, men skal betale ligesaa meget i Extra-

5

Skat. Deres fornemste Føde, nemlig: Melk, Smør og Ost er borte, og NB. Giødsken til Jorden savnes; ja den savnes desaarsag i Danmark saavel som andre Riger, og foraarsager de maadelige Grøder, som nu have

imod tilforne, da paa de fleste Stæder deraf aarlig mangler en Fierdedeel, ja og den halve Part, følgerlig høstes jo nu saa meget mindre Korn, og følgerlig maae jo Priserne være høiere end tilforne, ligesom de og ere; disse Priser kan ingenlunde veie op, eller godtgjøre udi Mangelen paa Afgrøden hvad Tab er da ikke det for Tiende-Eierne, og hvad Skaar gjør ikke det udi Præstens, foruden i hans Qvæg-Tiende. Naar allene disse 2de Poster maatte tages udi nøie Overveielse, er det ikke at undre over tildeels Proprietærernes, og ellers Bøndernes i Almindelighed slette Tilstand, endog Huusmændenes Tærsker-Løn er slet, ja nu snart intet, der dog tilforne var deres fornemmeste Fortieneste.

6

3.) Er Vandet, som borttager megen Sæd, og forvolder at den Mængde Heire, som befindes i Hvede og Rug, derved fremkommer. Vandet skulde befordres ved Grøfters Opgravning, hvilket og skeer, men saasnart det kommer til næst vedliggende Grund, maae der standse, og da er der giorte Arbeide omsonst, siden vedkommende, hvor Vandet skulde have sit Løb, ey tilsteder nogen Grøftning paa sin Grund, da saadant maaskee og paa sine Steder kan være ham til stor Skade, mens derved og i saa Fald standser den almindelige Nytte; herom kunde skee saadan Forestilling, at duelige og beqvemme Mænd bleve skikkede til hver Province, og efterat hele Landet var taget i Øiesyn, da at fastsette og afstikke Linier, hvor Hoved-Grøfter og Bække skulde gaae, i hvor det og forekom og udfordredes: Det vilde vel foraarsage anseelige Bekostninger, men saadant blev igien med Tiden indhentet; og i saa Henseende skulde og gjorde, gjerne Landets Indbyggere denne Udgift, naar fornøden Anstalt

7

dertil blev føiet. Vel mueligt, at ikke mange Provincer i Danmark haver saadant saa høilig fornøden, som Laaland og Falster nesten overalt.

4.) Videre tales om Bonder-Gaarde at oprette pan Hovedgaards Markerne; Men den, som dertil har været første Autor, maae jeg reent ud sige om, har ikke havt uden gandske liden, og maaskee snart ingen ret Indsigt i den rette, og for Staten i Almindelighed nyttige og udfordrede Land-Oeconomie: Gud give kuns at til de Bønder-Gaarde, nu ere, bestandig kunde faaes, ved Forandringer, gode og retskafne Beboere, som meget ofte mangler! Hvo er det som stal være ansvarlig for de Kongelige Skatters Betaling til rette Tiid? Hvo er det, som skal forsyne Bonden, naar Misvæxt indfalder paa Grøden, med Sæde- og Føde-Korn, samt Foring til sine Creature? Og hvor skal mang-Heste komme fra til Avlingens Drivning, naar Sygdom og Død indfalder? Bli-

8

ver det af andre end Huusbønder? Men hvor skulde han tage alt dette fra, naar han ey havde Hovedgaarden selv, der endda iblant gaaer ham yderlig nok? Et fuldkommen Exempel paa at det forholder sig som forommeldt er anført, kan erfares deraf, at endskiønt en god og forsvarlig Administration har været ved ommeldte Gods, saa er dog siden 1757 bleven Restance-Penge næsten 4000 Rdlr. og Korn en 2000 Tdr., og saaledes i Proportion af Hartkornet, mesten overalt, og paa sine Steder endnu mere.

5) Nu meldes om, at enhver Bondegård skulde forflyttes og opbygges paa et Sted af Byens Grund, hvor Bonden kunde have sine 11 Marker. Dersom dette Arbeide var gjort som det er sagt, saa maae enhver Retskiønnende tilstaae deraf til Bestandighed fordeelagtige Følger; Jeg vil og tilstaae, at omendskiønt en anseelig Mængde Jord bortgik ved Grøfter og Volde, saa blev dog Tabet med Tiden inhentet igien;

9

derhos maae dog endnu siges, at den nye indeelte Jord ikke kunde komme i sin rette og nyttige Orden i de første 4 Aar, der vel vilde foraarsage Tab men gjør endnu ikke til Sagen; Mens til denne Forandring at gjøre, udfordres en langt over Kræfterne anseelig Bekostning, saavel ved alle Byens Markers Opmaalning, siden Inddeeling, og endelig Gaardernes Opbyggelse; hvilket sidste bliver at ansee, som om en nye Gaard skal opbygges, thi naar den forrige skal <fal nedtages, som maatte bestaae af 30 Fag, kan aldrig gjøres Regning paa at faae mere deraf til Nytte end i høyeste 6 Fag, Resten skal da være nyt; Hvor findes nu de, som kan gjøre saadanne Bekostninger? ikke een iblant tyve, thi naar altsammen regnes, ville dertil medgaae en 3 à 400 Rdlr. paa hver Gaard, som blev 20 Aars Skatter, med mindre de for den Tiid maatte blive eftergivne, saa burde og Arbeidet strax ak gaae for sig.

10

6.) Skrives og tales om, at Eierne af Hoved-Gaardene, eller Forpagterne derved, skulde selv drive Avlingen, imod Hoverie-Penge af Bønderne, som skulde blive større Fordeel paa begge Sider: men jeg statuerer aldeles Contrarium, og siger: Om det kunde lade sig gjøre, og være til Fordeel paa et Sted, vilde det igien blive paa et halv Hundrede til Tab, ja paafølgende Ruin saavel for Eiere som Bonde; den sidste skulde altid, uanseet Befrielse, holde de samme Folk og samme Besætning, som nu haves, til hans egen Avlings Drift, og i Hoverie-Penge betale, foruden sædvanlige Afgifter, efter Gaardens Størrelse 10. 12. à 16 Rdlr. aarlig; det er

følgelig de maatte betaales til rette Tiid, som en Afgift af Hoved-Gaarden til dens Udgifters Bestyrelse; men ligesom det har været besværlig for Bonden tilforn, i Anledning forbemeldte Omstændigheder, at udrede sine Skatter og Afgifter, saa vilde det med Hoverie-Pengenes Tillæg blive end-

11

nu besværligere, og i freden for at vinde noget ved Befrielsen, tabtes dette derved, at han paa urerte Tider maatte udtærsk Kornet, hvorved meget af Foringen blev forspildt og tabte sin Droyelse; han maatte og sælge Kornet til Kiøbmanden for hvis denne fandt for godt at ville give derfor, da han ellers kunde lade beroe med Bortsælgelsen indtil bedre Priser bleve. Eieren maatte anvende en anseelig Capital til de mange Heste og Reedskeer, som udfordredes til Hoved-Gaardens Avlings Drift, underholde mange Folk med Kost og Løn, (da Huusmændene ikke kunde forrette den 16de Part, og naar da aarlig regnes Revenuen af ommeldte Capital, saavel som aarlig staaende Udgifter til Folk, samt Skade ved Sinkelse og Ophold udi Arbeidet, og dertil legges vist aarlig paadragende Restancer af Hoverie-Pengene, maatte jo saadanne Eiere inden føie Tiid blive aldeles ruinerede; I disse Omstændigheder blev han langt fra ikke i Stand til at gjøre Forskud og assistere, som oven-

12

meldte 4de Post forklarer. Derimod, naar Eieren af de betænksomme og retsindige Slags fordrer eller tager ey mere Hoverie af hans Bonde, end han virkelig kan afstedkomme, nemlig alt hvis som allene vedkommer Hovedgaardens Avlings Drift, hvilket Bonden baade gjerne gjør, og virkelig kan fuldføre, uden Sinkelse udi eget Arbeede, og meget hellere end at svare Hoverie-Pengene; saa skulde han derimod være befriet for andet Extra-Arbeide. Og skal jeg endnu komme Bonden noget videre til Hielp, skulde det bestaae derudi, at al Harving paa Hovedgaardens Marker burde besørges ved Eiernes egne Heste og Harver. Vilde derefter Eierne have mere Arbeide forrettet af Bonden, end det ommeldte, da ikke paa anden Maade (at sige naar det var ham beleilig) uden imod Penges Betalning eller Godtgjørelse.

7.) Forekommer og at tale noget om Godsernes unge Mandffab, som formeenes at

13

faae Tilladelse at begive sig hen hvor dem iyster. Det er og bliver en fast Sandhed, at Mængde as Mandskab ved et Gods, er een af dets Hoved-Fordeele, og hvor deraf er Mangel, som er paa mange Steder, paadrages mange fornærmelige og slette Følger: Udi den forbigangne Tud er en betydelig Deel fra endeel Godser deserterede, nogle til Ærrøe, andre til Flensborg, til Lybech, ja til Holland og Engelland; hvormeget meere vilde ikke Afgangen blive herefter, og Følgerne deraf for største Deelen blive, at saavel Besiddere til Gaarde og Huuse, som til Soldater og Recruiter maatte savnes.

8.) At fastsette at fordi en Forandring og Indretning kan skee paa et lidet og dertil beqvemt Sted, og efter Eierens dertil havende Kræfter, saa skulde og burde saadant og skee overalt, da bliver saadant aldrig gjørligt; thi ligesom en Province efter dens mangfoldige forskellige Beskaffenheder, bliver at inddeele i mange Classer, saa maae

14

dette endnu meere iagttages ved en Province imod en anden. Det var en anden Sag, naar saavel Eiernes som Bøndernes Kræfter og Tilstand befandtes nu, som de have været for en 12 à 16 Aar siden; mens der ere kuns faa, som derom kan give de rette Oplysninger, uden Landmændene selv; Indtægterne i Almindelighed ere alle mindre end forheu have været, og tage aarligen af; og foruden de anseelige Byrder nu mere end forhen er paalagt, tilkommer, at alt hvad der skal kiøbes til Ophold og Underholdning, er udi alleting steget en siettedeel, ja en fierdedeel høiere end i forommeldte Tiid har været. Tillegges nu de anseelige høie Priser, som Jordegodserne til denne Tiid har været udi, hvor meget mindre maae ikke da dets Indkomster være? Enhver redelig og retsindig Proprietaire bør og skal behandle sine Bønder, som en anden sin Næste, søge ved alle Leiligheder hans Conservation, samt billige og rimelige Interesse, og opfører han sig anderledes herudi, Bonden til Tab og Skade,

15

er og bliver det hans, nemlig Eierens, Tab og Skade. Og skulde nogen Proprietaire befindes, som behandler sine Bønder derimod og paa en tyrannisk Maade, saa bør han derfor straffes med en anseelig Mulct.

16